

KESAN KONFRONTASI INDONESIA-MALAYSIA TERHADAP MASYARAKAT JAWA DI BATU PAHAT (1963-1966)

OVI FAUZIA TIHAMAYATI

UNIVERSITI PENDIDIKAN SULTAN IDRIS

2023

**KESAN KONFRONTASI INDONESIA-MALAYSIA TERHADAP
MASYARAKAT JAWA DI BATU PAHAT (1963-1966)**

OVI FAUZIA TIHAMAYATI

**DISERTASI DIKEMUKAKAN BAGI MEMENUHI SYARAT
UNTUK MEMPEROLEH IJAZAH SARJANA SASTERA
(MOD PENYELIDIKAN)**

**FAKULTI SAINS KEMANUSIAAN
UNIVERSITI PENDIDIKAN SULTAN IDRIS**

2023

UPSI/IPS-3/BO 32

Pind : 00 m/s: 1/1

Sila tanda (□)

Kertas Projek Sarjana Penyelidikan
Sarjana Penyelidikan dan Kerja Kursus
Doktor Falsafah

☐
☒
☐
☐

INSTITUT PENGAJIAN SISWAZAH PERAKUAN KEASLIAN PENULISAN

Perakuan ini telah dibuat pada Isnin, 12 Julai 2023

i. Perakuan pelajar :

Saya, OVI FAUZIA TIHAMAYATI, M20181000513, FAKULTI SAINS DAN KEMANUSIAAN (SILA NYATAKAN NAMA PELAJAR, NO. MATRIK DAN FAKULTI) dengan ini mengaku bahawa disertasi/tesis yang bertajuk KESAN KONFRONTASI INDONESIA – MALAYSIA TERHADAP MASYARAKAT JAWA DI BATU PAHAT, 1963-1966 adalah hasil kerja saya sendiri. Saya tidak memplagiat dan apa-apa penggunaan mana-mana hasil kerja yang mengandungi hak cipta telah dilakukan secara urusan yang wajar dan bagi maksud yang dibenarkan dan apa-apa petikan, ekstrak, rujukan atau pengeluaran semula daripada atau kepada mana-mana hasil kerja yang mengandungi hak cipta telah dinyatakan dengan sejelasnya dan secukupnya

Tandatangan pelajar

ii. Perakuan Penyelia:

Saya, Dr. Sahul Hamid Mohamed Maiddin (NAMA PENYELIA) dengan ini mengesahkan bahawa hasil kerja pelajar yang bertajuk -SDA- (TAJUK) dihasilkan oleh pelajar seperti nama diatas, dan telah diserahkan kepada Institut Pengajian Siswazah bagi memenuhi sebahagian/sepenuhnya syarat untuk memperoleh Ijazah Sarjana Sejarah Asia Tenggara (SLA NYATAKAN NAMA IJAZAH).

26.7.23

Tarikh

DR. SAHUL HAMID BIN MOHAMED MAIDDIN
Pensyarah Kanan
Jabatan Sejarah
Fakulti Sains Kemanusiaan
Universiti Pendidikan Sultan Idris

Tandatangan Penyelia

UPSI/IPS-3/BO 31

Pind.: 01 m/

**INSTITUT PENGAJIAN SISWAZAH /
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES****BORANG PENGESAHAN PENYERAHAN TESIS/DISERTASI/LAPORAN
KERTAS PROJEK
DECLARATION OF THESIS/DISSERTATION/PROJECT PAPER FOR**

Tajuk / Title: KESAN KONFRONTASI INDONESIA – MALAYSIA TERHADAP
MASYARAKAT JAWA DI BATU PAHAT, 1963-1966

No. Matrik / Matric's No.: M20181000513

Saya / I : OVI FAUZIA TIHAMAYATI

(Nama pelajar / Student's Name)

mengaku membenarkan Tesis/Disertasi/Laporan Kertas Projek (Kedoktoran/Sarjana)* ini disimpan di Universiti Pendidikan Sultan Idris (Perpustakaan Tuanku Bainun) dengan syarat-syarat kegunaan seperti berikut:-

acknowledged that Universiti Pendidikan Sultan Idris (Tuanku Bainun Library) reserves the right as follows:-

1. Tesis/Disertasi/Laporan Kertas Projek ini adalah hak milik UPSI.
The thesis is the property of Universiti Pendidikan Sultan Idris
2. Perpustakaan Tuanku Bainun dibenarkan membuat salinan untuk tujuan rujukan dan penyelidikan.
Tuanku Bainun Library has the right to make copies for the purpose of reference and research.
3. Perpustakaan dibenarkan membuat salinan Tesis/Disertasi ini sebagai bahan pertukaran antara Institusi Pengajian Tinggi.
The Library has the right to make copies of the thesis for academic exchange.
4. Sila tandakan (✓) bagi pilihan kategori di bawah / Please tick (✓) for category below:-

☐**SULIT/CONFIDENTIAL**

Mengandungi maklumat yang berdarjah keselamatan atau kepentingan Malaysia seperti yang termaktub dalam Akta Rahsia Rasmi 1972. / Contains confidential information under the Official Secret Act 1972

☐**TERHAD/RESTRICTED**

Mengandungi maklumat terhad yang telah ditentukan oleh organisasi/badan di mana penyelidikan ini dijalankan. / Contains restricted information as specified by the organization where research was done.

☒**TIKAD TERHAD / OPEN ACCESS**

(Tandatangan Pelajar/ Signature)

(Tandatangan Penanya/ Signature of Supervisor)
& (Nama & Cop Rasmi/ Name & Official Stamp)Tarikh: 24 JULAI 2023

Catatan: Jika Tesis/Disertasi ini **SULIT @ TERHAD**, sila lampirkan surat daripada pihak berkuasa/organisasi berkenaan dengan menyatakan sekali sebab dan tempoh laporan ini perlu dikelaskan sebagai **SULIT** dan **TERHAD**.

Notes: If the thesis is **CONFIDENTIAL** or **RESTRICTED**, please attach with the letter from the organization with period and reasons for confidentiality or restriction.

PENGHARGAAN

Alhamdulillah, dengan bersyukur ke hadrat Ilahi, tesis ini dapat disiapkan. Saya sangat berterima kasih kepada penyelia saya, keluarga saya, dan rakan-rakan saya yang telah membantu saya dalam menyiapkan tesis ini. Dari lubuk hati saya, saya mengucapkan terima kasih kepada penyelia saya, Dr. Sahul Hamid bin Mohamed Maiddin yang telah banyak membimbing dan membantu saya untuk menyiapkan tesis ini. Walaupun banyak kekurangan dan kesilapan saya, tapi beliau sentiasa bersabar dan tidak pernah berhenti membantu saya menyiapkan tesis ini. Selain itu, saya juga ingin mengucapkan terima kasih kepada penyelia kedua saya iaitu Profesor Madya Dr. Ahmad Zainudin bin Husin yang telah membimbing saya sehingga saya dapat menyiapkan tesis ini. Setinggi-tinggi penghargaan saya tujukan kepada ayah saya, Tihami, dan ibu saya, Fauziah, yang tidak henti-henti mendoakan dan menyokong saya dalam menyiapkan tesis ini. Tesis ini saya dedikasikan untuk orang yang sangat saya sayang, iaitu ibu bapa saya. Tanpa doa dan sokongan mereka, saya tidak akan sampai ke tahap ini. Selain itu, saya juga ingin mengucapkan terima kasih kepada suami saya yang telah membantu dalam menyiapkan tesis ini dan telah sabar mendengar segala keluhan saya dalam menyiapkan tesis ini. Seterusnya, saya ucapkan terima kasih kepada kakak-kakak saya yang telah memberikan dukungan kepada saya. Tidak lupa juga saya ucapkan terima kasih kepada rakan-rakan saya di Indonesia dan rakan-rakan saya di PPI (Persatuan Pelajar Indonesia) UPSI, serta rakan-rakan *housemate* yang sentiasa menyokong saya dalam menyiapkan tesis ini. Terima kasih kerana sentiasa ada di titik terendah saya dan terus memberi semangat kepada saya. Untuk anda semua, tiada kata yang dapat menggambarkan penghargaan saya kepada anda. Tapi saya doakan semoga Allah membalas segala kebaikan yang anda berikan kepada saya. Aamiinn

ABSTRAK

Kajian ini bertujuan untuk melihat kesan konfrontasi Indonesia-Malaysia terhadap masyarakat Jawa di Batu Pahat. Fokus kajian ini berteraskan kepada tiga objektif utama iaitu pertama membincangkan latar belakang masyarakat Jawa di Batu Pahat semasa konfrontasi, kedua menghuraikan pengaruh hubungan Malaysia dan Indonesia terhadap perkembangan masyarakat Jawa di Batu Pahat. Terakhir, menganalisis kesan konfrontasi kepada masyarakat Jawa di Batu Pahat dalam bidang ekonomi, politik, sosial dan budaya. Kajian ini menggunakan kaedah kajian kualitatif. Metodologi kajian berasaskan kepada analisis data yang diperolehi dari sumber primer dan sumber sekunder. Sumber-sumber ini diperolehi dari Arkib Negara Malaysia dan Indonesia, perpustakaan universiti awam di Malaysia dan Indonesia. Selain itu, kajian ini turut menggunakan sumber lisan, seramai 5 orang dari kalangan masyarakat Jawa di Batu Pahat telah dipilih menjadi responden yang akan ditemubual bagi mendapatkan maklumat lanjut berkenaan kajian ini. Maklumat ini akan dianalisis secara kritikan sumber untuk menentukan kebenarannya. Dapatan kajian menunjukkan bahawa hubungan pasang surut antara Indonesia dan Malaysia akibat konfrontasi memberikan kesan dari pelbagai sudut positif dan negatif kepada perkembangan masyarakat Jawa di Batu Pahat. Dari sudut yang positif, memperlihatkan berlaku kerjasama di antara masyarakat Jawa dalam mempertahankan diri, mereka menjadikan prinsip hidup dalam masyarakat Jawa sebagai panduan untuk mereka tetap bertahan berada di Batu Pahat. Selain itu melalui amalan sosial dan budaya, masyarakat Jawa juga dapat meningkatkan perpaduan (solidariti) antara mereka dengan masyarakat tempatan. Manakala dari sudut negatifnya masyarakat ini mengalami kesukaran dari sudut ekonomi sehingga menjejaskan pendapatan seharian dan kelangsungan hidup mereka. Ringkasnya kajian ini cuba menjelaskan situasi masyarakat Jawa di Batu Pahat dari sudut ekonomi dan sosial berikutan dari pengisytiharan konfrontasi Indonesia ke atas Malaysia. Implikasi kajian menjelaskan bahawa pentingnya hubungan yang baik antara negara yang menjalin hubungan diplomatik agar kesejahteraan, keselamatan dan kebajikan rakyat sama ada warganegara tempatan ataupun asing dari pelbagai aspek tetap terpelihara.

THE IMPACT OF CONFRONTATION INDONESIA-MALAYSIA ON THE JAVANESE COMMUNITY IN BATU PAHAT

ABSTRACT

This study aims to see the impact of confrontation Indonesia-Malaysia on the Javanese community in Batu Pahat. The focus of this study is based on three main objectives: first, to discuss the background of the Javanese community in Batu Pahat during the confrontation, second to describe the influence of the relationship between Malaysia and Indonesia on the development of the Javanese community in Batu Pahat. Lastly, it analyzes the impact of the confrontation on the Javanese community in Batu Pahat in the economic, political, social and cultural fields. This study uses a qualitative research method. The research methodology analyses data obtained from primary and secondary sources. These sources are obtained from the National Archives of Malaysia and Indonesia and public university libraries in Malaysia and Indonesia. In addition, this study also uses oral sources. A total of 5 people from the Javanese community in Batu Pahat have been selected as respondents who will be interviewed to obtain more information about this study. This information will be critically analyzed from sources to determine its veracity. The study's findings show that the ups and downs between Indonesia and Malaysia due to the confrontation had effects from various positive and negative angles on the development of the Javanese community in Batu Pahat. From a positive point of view, showing that there is cooperation between the Javanese community in self-defence, they use the principles of living in the Javanese community as a guide for them to live in Batu Pahat. In addition, through social and cultural practices, the Javanese community can also increase unity (solidarity) between them and the local community. While from an opposing point of view, this community is experiencing difficulties from an economic point of view, affecting their daily income and survival. In summary, this study tries to explain the situation of the Javanese community in Batu Pahat from an economic and social point of view following the declaration of Indonesia's confrontation with Malaysia. The study's implications explain the importance of good relations between countries that establish diplomatic relations to maintain the well-being, safety and welfare of the people, whether local or foreign citizens, from various aspects

KANDUNGAN

PERAKUAN KEASLIAN PENULISAN	ii
BORANG PENGESAHAN PENYERAHAN TESIS	iii
PENGHARGAAN	iv
ABSTRAK	v
ABSTRACT	vi
KANDUNGAN	vii
SENARAI JADUAL	xi
SENARAI RAJAH	xii
SENARAI LAMPIRAN	xiv
BAB 1 PENDAHULUAN	1
1.1. Pengenalan	1
1.2. Latar Belakang	2
1.3. Persoalan Kajian	14
1.4. Objektif Kajian	15
1.5. Pernyataan Masalah	15
1.6. Sorotan Literatur	17
1.7. Kepentingan Kajian	23
1.8. Skop Kajian	23
1.9. Metodologi Kajian	24
1.10. Pembahagian Bab	33
BAB 2 LATAR BELAKANG MASYARAKAT JAWA DI BATU PAHAT PADA MASA KONFRONTASI 1963-1966	36

2.1.	Pengenalan	36
2.2.	Latar belakang masyarakat Jawa	37
2.2.1.	Kedudukan Geografi Pulau Jawa	37
2.2.2.	Pandangan Hidup Masyarakat Jawa	39
2.3.	Identiti masyarakat Jawa	42
2.3.1.	Identiti Budaya Jawa	45
2.3.2.	Kepercayaan Masyarakat Jawa	46
2.3.3.	Falsafah Hidup Masyarakat Jawa Di Batu Pahat	51
2.4.	Sejarah awal masuknya masyarakat Jawa ke Johor	52
2.5.	Sejarah awal masyarakat pendatang dari Jawa ke Batu Pahat	64
2.6.	Latar Belakang Kawasan Batu Pahat	69
2.7.	Penubuhan Malaysia dan cabarannya	77
2.8.	Latar belakang konfrontasi Malaysia dan Indonesia	144
2.9.	Masyarakat Jawa di Batu Pahat semasa konfrontasi berlaku	173
2.10.	Kesimpulan	176

BAB 3 PENGARUH HUBUNGAN MALAYSIA DAN INDONESIA TERHADAP

PERKEMBANGAN MASYARAKAT JAWA DI BATU PAHAT (1957-1966) 179

3.1.	Pengenalan	179
3.2.	Hubungan Malaysia dan Indonesia selepas kemerdekaan Malaysia	180
3.3.	Masyarakat pendatang dari Jawa di Batu Pahat tahun 1957	186
3.4.	Hubungan Malaysia dan Indonesia pada masa konfrontasi	191
3.5.	Hubungan Malaysia dan Indonesia selepas konfrontasi	238
3.6.	Pengaruh hubungan Malaysia dan Indonesia terhadap perkembangan masyarakat Jawa di Batu Pahat	257
3.7.	Kesimpulan	262

BAB 4 KESAN KONFRONTASI KEPADA MASYARAKAT JAWA DI BATU PAHAT DALAM

BIDANG EKONOMI DAN POLITIK (1963-1966) 264

4.1.	Pengenalan	264
------	------------	-----

4.2.	Keadaan politik Malaysia dan Indonesia pada masa konfrontasi	265
4.3.	Keadaan ekonomi Malaysia dan Indonesia pada masa konfrontasi	288
4.4.	Kesan konfrontasi kepada masyarakat Jawa di Batu Pahat dalam bidang politik dan ekonomi	295
4.5.	Kesimpulan	304

BAB 5 KESAN KONFRONTASI KEPADA MASYARAKAT JAWA DI BATU PAHAT DALAM BIDANG SOSIAL DAN BUDAYA (1963-1966)

5.1.	Pengenalan	305
5.2.	Adaptasi masyarakat Jawa di Batu Pahat	306
5.3.	Proses asimilasi antara masyarakat Jawa dan masyarakat tempatan di Batu Pahat	312
5.4.	Kebudayaan Jawa yang masih terpelihara di Batu Pahat	331
5.4.1.	Seni Muzik Gamelan	334
5.4.2.	Wayang Purwo atau Wayang Kulit Jawa	338
5.4.3.	Reog Ponorogo atau Barongan	341
5.4.4.	Kuda Kepang	344
5.4.5.	Tarian Bujang Ganong	349
5.4.6.	Kotekan atau tadarus	351
5.4.7.	Nasi Ambeng	353
5.4.8.	Upacara Untuk Ibu Hamil Hingga Melahirkan	357
5.4.9.	Kalender Jawa	362
5.4.10.	Upacara Dalam Majlis Perkahwinan	363
5.4.11.	Rewang atau Kerjasama Bersama	369
5.4.12.	Wayang Wong	370
5.4.13.	Peran kebudayaan Jawa di Batu Pahat	372
5.5.	Kesan konfrontasi kepada masyarakat Jawa dalam bidang sosial dan budaya	375
5.6.	Kesimpulan	382

BAB 6 PENUTUP

BIBLIOGRAFI

6.1. Sumber primer	403
6.2. Akhbar	406
6.3. Buku	407
6.4. Jurnal dan Artikel	410
6.5. Temubual	413
6.6. Internet	414

LAMPIRAN	416
-----------------	-----

SENARAI JADUAL

No. Jadual		Muka Surat
2.1.	Bilangan Masyarakat Jawa-Madura di Indonesia dalam Tujuh Kategori Situasi mengikut Strata dan Jantina tahun 1962	59
2.2.	Bilangan Masyarakat Jawa Timur di Indonesia yang Celik Huruf Latin Tahun 1961	66
2.3.	Bilangan Penduduk Melayu Di Batu Pahat Mengikut Suku Kaum	77
3.4.	Pasukan Sukarelawan Dwikora Ditubuhkan dan Diserahkan kepada KOTI untuk Mengganyang Malaysia	227
3.5.	Menurut Rekod Anggota Korps Marinir, Anggota Yang Meninggal Dunia Semasa Dwikora Dan Mayat Mereka Diisytiharkan Hilang Di Wilayah Malaysia Antara 1964-1966	232
3.6.	Menurut Rekod Anggota Korps Marinir, Anggota Yang Meninggal Dunia Semasa Dwikora Di Wilayah Pontian Johor Antara 1964-1966	233
4.7.	Senarai Nama-Nama Banduan-Banduan Warganegara Indonesia Yang Masih Menjalani Hukuman Penjara Kerana Kegiatan-Kegiatan Semasa Konfrontasi	276
5.8.	Proses Asimilasi Pada Masyarakat Minoriti Dan Majoriti	313
5.9.	Bilangan Masyarakat Jawa Timur di Indonesia yang Celik Huruf 1961	328

SENARAI RAJAH

No. Rajah		Muka Surat
2.1.	Peta Pulau Jawa, Indonesia	37
2.2.	Peta Johor di Abad Kesembilan Belas	53
3.3.	Amanat Presiden Soekarno Terhadap Konfrontasi Malaysia Dalam Bidang Ekonomi	216
3.4.	Peta Lokasi Pasukan Tentera Indonesia yang mendarat di Pantai Pontian, Johor	224
3.5.	Peta Lokasi Pasukan Askar Payung Terjun Indonesia Digugurkan Dari Kapal Terbang Di Kawasan Labis Pada Pukul 2.40 AM	224
3.6.	Komando (Perintah) Ganyang Malaysia	225
4.7.	Surat Pernyataan Detasemen Sukarelawan Malaya (Den Malaya)	281
4.8.	Alat Yang Digunakan Oleh Masyarakat Jawa untuk Berjaga Malam Semasa Konfrontasi	296
4.9.	Kubu Kampung Yang Pernah Digunakan Untuk Jaga Malam Semasa Konfrontasi	297
5.10.	Penampilan Barongan Semasa Menyambut Tahun Baharu Cina di Batu Pahat	318
5.11.	Pakaian Penari Jathil yang Telah Diubahsuai dengan Kebudayaan Malaysia	323

5.12.	Alat Muzik Seruling Daripada Jawa Yang Telah Diubahsuai Dengan Dihias Menggunakan Bendera Malaysia	324
5.13.	Seni Kebudayaan Barongan Dari Kawasan Pontian Yang Telah Diubahsuai Dengan Kebudayaan Tempatan	325
5.14.	Alat Muzik Kempul Dan Kenong Yang Dipakai Oleh Masyarakat Pendatang Dari Jawa Ketika Meneroka Kampung Di Batu Pahat	337
5.15.	Kuda Kepang Yang Telah Dibawa Masuk Ke Batu Pahat Tahun 1928	344
5.16.	Contoh Kembang Mayang Yang Digunakan Untuk Upacara Pernikahan Pada Masyarakat Pendatang Dari Jawa	365
5.17.	Contoh Rewang Dalam Pemasangan Tenda Yang Dilakukan Oleh Masyarakat Pendatang Dari Jawa Dan Masyarakat Berketurunan Jawa	370

SENARAI LAMPIRAN

- A Halaman Judul
- B Perakuan Keaslian
- C Borang Pengesahan Status Disertasi/Tesis
- D Halaman Penghargaan
- E Halaman Abstrak
- F Halaman *Abstract*
- G Halaman Kandungan
- H Halaman Senarai Jadual
- I Halaman Senarai Rajah
- J Surat Izin Penyelidikan
- K Senarai Soalan Temubual
- L Lampiran Gambar
- M Kandungan Perjanjian Untuk Menormalkan Hubungan Antara Indonesia dan Malaysia

BAB 1

PENDAHULUAN

1.1. Pengenalan

Bab ini membincangkan secara umum mengenai latar belakang hubungan naik dan turun antara Malaysia dan Indonesia di tahun 1957 hingga 1966 terhadap perkembangan masyarakat Jawa yang berpindah ke kawasan Batu Pahat. Di tahun-tahun tersebut, hubungan antara kedua-dua negara telah memberi impak yang kuat kepada masyarakat Jawa di Batu Pahat, khasnya di tahun 1963 hingga tahun 1966. Ini kerana di tahun tersebut telah berlaku konfrontasi antara kedua-dua negara. Konfrontasi ini berlaku kerana Indonesia menentang idea penubuhan Persekutuan Malaysia kerana menganggap pembentukan Persekutuan Malaysia sebagai projek neokolonialisme British. Idea penubuhan ini menyebabkan Soekarno risau jika kawasan Tanah Melayu akan menjadi pangkalan tentera Barat di Asia Tenggara dan boleh mengganggu kestabilan di kawasan Asia Tenggara.

1.2. Latar belakang

Pada tahun 1945, Indonesia telah berjaya lebih dulu mendapatkan kemerdekaan daripada Malaysia yang berjaya mendapatkan kemerdekaan di tahun 1957. Walaupun demikian, Indonesia masih mempunyai pelbagai cabaran, khasnya dalam bidang ekonomi. Mobiliti penduduk (migrasi) dalam masyarakat Jawa menunjukkan kekerapan yang semakin meningkat. Ini kerana mobiliti penduduk dilihat sebagai usaha alternatif untuk meningkatkan taraf hidup penduduk. Realiti ini berlaku untuk semua negara membangun, salah satunya adalah Indonesia. Pertumbuhan pesat tenaga kerja tidak disertai dengan usaha mewujudkan peluang pekerjaan yang mengakibatkan pengangguran terbuka berulang setiap tahun¹. Oleh itu, tidak hairanlah Indonesia mempunyai kadar pengangguran yang lebih tinggi setiap tahun. Disebabkan masalah ini, banyak orang Jawa dalam usia produktif mereka cenderung memilih untuk meninggalkan wilayah asal mereka ke negara lain yang dianggap lebih baik dari segi ekonomi.

Malaysia merupakan satu daripada negara yang mempunyai banyak pendatang dari Indonesia termasuk orang Minang, Jawa, Aceh, dan Bugis. Masyarakat Jawa merupakan golongan majoriti yang ingin memperbaiki nasib di negara ini. Satu daripada negeri di Malaysia yang mempunyai banyak pendatang dari Jawa ialah Johor khasnya kawasan Batu Pahat. Sebab mereka memilih untuk berpindah ke negara jiran

¹ M Arif Nasution. 2001. *Orang Indonesia di Malaysia*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar. Hal v

juga berbeza, ada yang didorong oleh faktor ekonomi semasa, ada juga yang meninggalkan tempat kerana peristiwa yang membawa kepada ancaman dan ketidakstabilan dari pelbagai aspek baik dari segi ekonomi, sosial, mahupun politik. Selain itu, kerana hubungan baik antara Malaysia dan Indonesia dan juga kedua-dua negara mempunyai banyak persamaan, seperti sudut etnik yang sama, serta budaya dan agama yang sama². Kewujudan persamaan ini juga menjadi faktor tarikan kuat bagi masyarakat Jawa untuk berpindah ke Batu Pahat. Oleh itu, Malaysia sangat diminati oleh pendatang dari Indonesia khususnya orang Jawa.

Abad ke-19 adalah era perubahan ekonomi dunia di rantau Asia Tenggara, terutama Kepulauan Melayu, ia merupakan kawasan bekalan utama bahan mentah ke negara-negara Eropah. Oleh itu, penjajah telah mula melaksanakan rancangan pembangunan ekonomi mereka³. Pada awal abad ini, Tanah Melayu dijajah oleh British. Pada masa penjajahan tersebut, British mengalami masalah kekurangan tenaga kerja, kerana bilangan penduduk tempatan yang sedikit, dan kurangnya minat penduduk tempatan untuk bekerja sebagai buruh bagi kapitalis barat dan kerajaan. Kerana itu, untuk menyelesaikan masalah ini, British membuat rancangan pembangunan pertanian dengan membuka kawasan baharu di luar bandar. Ini bermakna bahawa British memerlukan banyak sumber manusia, berpengalaman, dan juga berdedikasi. British pun sangat berharap kepada penghijrah-penghijrah yang berasal daripada Indonesia. Pada masa ini, orang-orang Jawa adalah kumpulan paling banyak berminat untuk datang ke Tanah Melayu. Ini kerana peluang yang besar untuk

² Rohani Hj. Ab. Ghani. 2012. *Malaysia-Indonesia: Kepelbagaian Sudut Pandang*. Malaysia: UUM Press. Hal 1

³ Khazin Mohd. Tamrin. 1984. *Orang Jawa di Selangor: Kedatangan dan Penempatan 1880-1920*. Malaysia: Dewan Bahasa dan Pustaka, Kementerian Pelajaran. Hal 68

bekerja sebagai buruh dan membuka hutan⁴.

Selain itu, sejak pertengahan abad ke-19, semasa kegiatan ekonomi mula giat dijalankan di Tanah Melayu, kerajaan Johor juga menggalakkan kedatangan para perantau untuk kemajuan kerajaan Johor. Terdapat pelbagai berita berkaitan dengan keadaan dan persekitaran yang lebih baik di Tanah Melayu. Ini antara faktor penarik pendatang untuk berhijrah ke Johor. Berita-berita tersebut disebarkan oleh orang-orang Bugis pemilik perahu atau nahkoda perahu layar yang mengangkut pekerja dari Jawa ke Tanah Melayu. Daripada kalangan mereka yang banyak berita kepada ahli keluarga yang berada di Sulawesi. Banyak yang di ceritakan berkaitan dengan kesuburan yang dimiliki oleh Tanah Melayu, khasnya Johor. “Seperti yang diungkapkan oleh keturunan perantau-perantau Bugis: “di sana susah, di sini senang, di sana kerja lebih susah, di sini untung lebih banyak, di sana tidak ada peluang untuk menambah harta, di sini kita boleh menjadi kaya”⁵. Justeru, tidak hairanlah banyak rakyat Indonesia berminat untuk berpindah ke Johor khasnya kawasan Batu Pahat.

Merantau ke tempat lain, umpama seperti mengutip maruah, wibawa, pengalaman, jati diri, dan pengetahuan untuk membina peribadi diri. Masyarakat Jawa juga terdapat tradisi “ngababakan”. Dalam tradisi ini mengesyorkan penghijrahan ke

⁴ *Ibid*, hal 68

⁵ Rahilah, O., Khazin, M. T., dan Nelmawarni. 2009. *Sejarah Kedatangan Masyarakat Bugis Ke Tanah Melayu: Kajian Kes Di Johor*, Jebat, (36). Hal 46

tempat yang baharu atau yang lebih baik daripada kampung halaman. Terdapat beberapa istilah untuk menggambarkan tindakan berhijrah yang dilakukan oleh masyarakat Jawa iaitu “ngelembara, boyongan, dan minggat”. Kata boyong yang merujuk kepada kedatangan ataupun berpindah secara bersama dengan keluarganya. Bila kata minggat merujuk kepada tindakan melarikan diri dari suatu kejadian yang tidak diinginkan dan ngelembara merujuk pada tindakan merantau atau mengembara⁶.

Tahun 1957 merupakan tahun istimewa bagi Malaysia. Ini kerana, pada tahun tersebut, Malaysia telah mencapai kemerdekaannya. Ketika Malaysia merdeka, situasi politik antarabangsa pada masa itu dipenuhi dengan konflik antara Blok Barat di bawah pimpinan Amerika Syarikat dan Blok Timur di bawah pimpinan Kesatuan Soviet. Konflik antara dua blok telah banyak mempengaruhi pembentukan dasar luar. Malaysia, sebagai sebuah negara yang baru merdeka, amat mementingkan keselamatan negaranya. Ketika itu tiada pilihan lain untuk Malaysia, selain pro-Barat, kerana pertahanan Malaysia ketika itu sangat bergantung kepada British sebagai anggota Blok Barat. Atas sebab itu, pada tahun 1957 Tunku Abdul Rahman menandatangani satu perjanjian dengan British yang berisi Perjanjian Pertahanan British-Tanah Melayu, atau sering disebut sebagai AMDA (*Anglo-Malaya Defence Agreement*), yang menyerahkan tanggungjawab pertahanan Tanah Melayu kepada British, sekiranya Malaya diserang dari luar. Ini bermakna bahawa tidak ada pilihan lagi bagi Malaya selain bersikap pro-Barat⁷.

⁶ Mohd Akbal Abdullah dan Rafiuddin Afkari Abdul Fattah. 2013. *Diaspora Rumpun Melayu di Muar, Johor, Malaysia*. Kertas kerja dibentangkan di Seminar Diaspora dan Deklarasi Daerah Kembar Siak dengan Dungun, Terengganu, di Siak, pada 15-17 November 2013, Hal 2-3

⁷ Linda Sunarti. 2014. *Politik Luar Negeri Malaysia terhadap Indonesia, 1957-1976: Dari Konfrontasi Menuju Kerjasama*. Jurnal Kajian Sejarah & Pendidikan Sejarah, Vol 2, (No 1), hal 68

Dalam pandangan Tunku, Perjanjian Pertahanan tersebut adalah penting bagi Tanah Melayu yang baru mendapatkan kemerdekaan. Ini kerana dalam perjanjian tersebut, kerajaan Britain bertanggungjawab mempertahankan kedaulatan Tanah Melayu daripada sebarang pencerobohan asing. Ini menjadikan kerajaan Persekutuan memberi kebenaran kepada Britain untuk menempatkan tenteranya di kawasan-kawasan tertentu. Bagaimanapun, dalam menentukan jumlah anggota, kedudukan pangkalan serta besar pangkalan ditentukan oleh kerajaan Persekutuan. Selain berhubung dengan pertahanan yang memberikan jaminan keselamatan, perjanjian ini juga memperakukan tanggungjawab Britain kepada Tanah Melayu dalam bantuan kewangan, kelengkapan tentera, dan latihan ketenteraan dalam usaha menubuh dan membentuk sebuah pasukan tentera Tanah Melayu yang cekap. Perjanjian ini dapat mengurangkan beban belanja keselamatan yang tinggi, memandangkan kerajaan hanya mampu memperuntukkan satu persepuluh daripada hasil pendapatan negara untuk tujuan tersebut⁸.

Sejak mencapai kemerdekaan pada 31 Ogos 1957, hubungan Tanah Melayu dan Indonesia adalah rapat dan mesra. Dr. Subandrio, Menteri Luar Indonesia yang berada di Kuala Lumpur dalam perayaan kemerdekaan Tanah Melayu pernah berkata, “Kebebasan Tanah Melayu akan membuka lembaran baharu dalam hubungan Tanah Melayu-Indonesia. Ini akan meningkatkan kerjasama kebudayaan dan bahasa⁹. Oleh itu, perjanjian kerjasama antara kedua-dua negara dalam pelbagai bidang juga semakin

⁸ Arkib Negara Malaysia. 1990. Hari Ini dalam Sejarah, jilid IV. Arkib Negara Malaysia: Kuala Lumpur.

⁹ Nik Anuar Nik Mahmud. 2000. *Konfrontasi Malaysia Indonesia*. Kuala Lumpur: Universiti Kebangsaan Malaysia, hal 11.

meningkat.

Di tahun 1966 juga mempunyai sejarah bagi Malaysia, kerana tahun ini konfrontasi antara Malaysia dan Indonesia berakhir. Dalam buku “Soekarno: Biografi Politik” yang diterbitkan pada tahun 2001 mentafsirkan bahawa konfrontasi iaitu sebagai tekanan diplomatik dan ekonomi, serta penggunaan kekuatan tentera yang sangat terhad, iaitu di peringkat paling bawah¹⁰. Konfrontasi ini mula terjadi pada tahun 1963. Konfrontasi adalah cabaran terbesar bagi Malaysia, kerana ia perlu menghadapi rintangan dan cabaran pada usia muda dan tidak mempunyai banyak pengalaman dalam pengurusan konflik. Punca konfrontasi yang berlaku antara Malaysia dan Indonesia adalah kerana perjanjian yang dibuat oleh Tunku dengan MacMillan untuk menubuhkan Malaysia yang mengandungi Tanah Melayu, Singapura, Brunei, Sarawak, dan Sabah¹¹.

Soekarno sebagai Presiden Indonesia ketika itu mengatakan bahawa penubuhan Malaysia dipengaruhi oleh imperialis British, Soekarno mengharapkan Malaysia merdeka sepenuhnya tanpa ditunggangi oleh British. Selain Indonesia, Filipina turut menentang pembentukan Persekutuan Malaysia. Ini kerana mengikut sejarah, Sabah adalah hak milik Sultan Sulu yang dikenakan cukai kepada British. Walau demikian, Filipina tidak dapat membuktikan kesahihan tuntutan mereka

¹⁰ Sugih Biantoro. 2011. *Masyarakat Perbatasan Di Sebatik Masa Konfrontasi 1963 – 1966*. (Tesis Magister, Universitas Indonesia, 2011). Diakses dari <https://lib.ui.ac.id/detail?id=20251680&lokasi=lokal#> pada 01 Oktober 2022 pukul 08.00 AM

¹¹ Nik Anuar Nik Mahmud. *Op. Cit.*, hal 09

terhadap wilayah Sabah daripada segi undang-undang.

Bagaimanapun, Soekarno memberi kenyataan bahawa pendapat masyarakat tempatan diperlukan untuk menyertai Persekutuan Malaysia atau mereka mahu berdiri sendiri sebagai sebuah negara yang merdeka. Indonesia dan Filipina akan menyambut dengan baik pembentukan negara Malaysia sekiranya ia melalui proses pengundian daripada masyarakat tempatan (Sabah dan Sarawak) dan seterusnya diluluskan oleh masyarakat tempatan¹². Indonesia memberi kenyataan bahawa pembentukan Persekutuan Malaysia merupakan suatu bentuk neokolonialisme yang akan mengancam Indonesia sebagai negara jiran daripada Malaysia. Walaupun demikian, konfrontasi yang dilakukan oleh Indonesia ke atas Malaysia merupakan pandangan yang disuarakan daripada PKI dan kemudian telah mempengaruhi Soekarno sebagai presiden Indonesia.

Pada 16 September 1963, Persekutuan Malaysia dinyatakan telah menubuhkan satu ikatan hasil penggabungan dengan empat negeri, iaitu Persekutuan Tanah Melayu, Singapura, Sabah dan Sarawak. Ini menyebabkan Indonesia marah dan menentang pembentukan negara Persekutuan Malaysia kerana penyelidikan yang dilakukan oleh PBB belum selesai, dan dianggap sebagai satu penghinaan besar kepada Indonesia dan Filipina. Kerana itu, Soekarno menolak penubuhan Malaysia dan mengatakan akan

¹² *Ibid*, hal 29-30

mengganyang Malaysia¹³.

Walaupun demikian, perwakilan Malaysia ke Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu atau United Nation Malaysia (UNM) telah dibentuk oleh setiausaha PBB iaitu Maha Thray Sithu U Thant. Beliau menghantar wakilnya iaitu Lawrence Michelmore dari Amerika Serikat bersama-sama tujuh orang wakil daripada Czechoslovakia, Argentina, Brazil, Ceylon, Pakistan, Jepun, dan Republik Arab Bersatu untuk meninjau sekali lagi pendapat rakyat Sabah dan Sarawak¹⁴. Tetapi, Indonesia terus melakukan konfrontasi ke atas Malaysia.

Untuk menghadapi konfrontasi dengan Malaysia, Soekarno sebagai presiden Indonesia telah memutuskan hubungan diplomatik dengan Malaysia dalam bidang ekonomi, politik, dan sebagainya. Pada masa konfrontasi berlaku (1963-1966) dan beberapa tahun kemudian, penghijrahan dari Indonesia ke Malaysia terhenti. Penghijrahan berkuat kuasa semula pada pertengahan 1970-an. “Proses migrasi yang berlangsung baik sebelum kemerdekaan dicapai sehinggalah tahun 1970-an”. Soekarno melaungkan ungkapan “Hancurkan Malaysia” dengan tujuan untuk mengekalkan kebanggaan negara Indonesia di mata Malaysia dan juga di dunia

¹³ Efantino dan Arifin. 2009. *Ganyang Malaysia! Hubungan Indonesia-Malaysia sejak Konfrontasi sampai Konflik Ambalat*. Yogyakarta: Biro Pustaka, hal 33

¹⁴ Ramlan bin Adam. 2010. *Sejarah Tingkatan 5 Buku Teks Kurikulum Bersepadu Sekolah Menengah*. Kuala Lumpur: Percetakan Naz Sdn Bhd. Hal 157

antarabangsa. Dalam kata-katanya, Soekarno dengan penuh semangat berkata:

Kalau Malaysia mau konfrontasi ekonomi kita hadapi dengan konfrontasi ekonomi, jika Malaysia ingin konfrontasi politik, kita hadapi Malaysia dengan konfrontasi politik, dan jika Malaysia mau konfrontasi Militer, kita hadapi dengan konfrontasi militer. Merdeka!!¹⁵.

Pada asasnya, konfrontasi yang dilakukan Indonesia ke atas Malaysia didasari oleh perbezaan ideologi politik yang diamalkan oleh kedua-dua negara dan kemudiannya telah membawa kepada kemunculan masalah-masalah lain dalam hubungan antara kedua-dua negara. Selepas Malaysia merdeka, Malaysia mengamalkan dasar luar negara yang pro-Barat. Manakala Indonesia berideologikan fahaman nasional sosialis yang mirip kepada komunisme. Walaupun Soekarno sebagai presiden Indonesia pada masa itu menafikan bahawa Indonesia bukan negara yang mirip kepada komunisme namun berasaskan kepada pengaruh PKI (Partai Komunis Indonesia). Tetapi dalam masa pemerintahannya, Soekarno lebih cenderung kepada elemen komunisme¹⁶.

Berasaskan kepada pengalaman lepasnya di bawah penjajahan Belanda,

¹⁵ Efantino dan Arifin. 2009. *Ganyang Malaysia! Hubungan Indonesia-Malaysia sejak Konfrontasi sampai Konflik Ambalat*. Yogyakarta: Biro Pustaka, hal 33

¹⁶ Rohani Hj. Ab. Ghani dan Zulhilmi Paidi. 2010. *Malaysia-Indonesia: Pengalaman Hubungan Dua Negara Serumpun*. Seminar on National Resilience. Hal 228. Diakses dari https://scholar.google.co.id/citations?view_op=view_citation&hl=id&user=PKMsUQIAAAAJ&citation_for_view=PKMsUQIAAAAJ:u-x6o8ySG0sC pada 24 Oktober 2022 pukul 07.49 AM

Indonesia telah membentuk prinsip anti kolonialisme dan revolusioner. Selain itu, juga telah menyebabkan negara Indonesia tidak “mesra Barat” berbanding dengan hubungannya kepada kuasa-kuasa dari Blok komunis dan Negara-Negara Berkecuali. Dalam buku Mendjaung Antara Dua Karang yang ditulis oleh Hatta di tahun 1951 menyatakan bahawa tidak dapat dinafikan walaupun pada masa itu Indonesia mengamalkan dasar bebas aktif, namun Indonesia mempunyai hubungan yang rapat dengan negara China. Selain itu, Indonesia juga telah melibatkan negara China dalam beberapa projek pembangunan ekonomi di Indonesia. Soekarno telah memohon bantuan kepada China untuk membiayai beberapa projek yang berkaitan dengan CONEFO (Conference of the New Emerging Force), termasuk juga membina bangunan CONEFO di Jakarta¹⁷.

Walaupun Malaysia dan Indonesia mengalami masa yang sukar dalam masa konfrontasi, dan hubungan antara kedua-dua negara terputus selama kira-kira tiga tahun, hubungan antara Malaysia dan Indonesia dapat diteruskan dengan baik. Pada 31 Ogos 1967, Pegawai Pengangkutan Malaysia yang berpangkalan di Jakarta dan Pegawai Perhubungan Indonesia di Kuala Lumpur telah menjalankan semua misi diplomatik dari kedua-dua negara ini. Dengan Perjanjian Pemulihan Persahabatan yang telah dimeteraikan pada 11 Ogos 1966, ia mewujudkan paradigma baharu, iaitu "memikirkan perlunya hubungan dua hala yang lebih erat dan diterjemahkan ke dalam konteks yang lebih luas, iaitu bekerjasama untuk mewujudkan hubungan luar negeri

¹⁷ Rohani Hj. Ab. Ghani. 2021. Hubungan Indonesia-Barat dalam Pasca 1965. Akademika 91(3). Hal 106. Diakses dari https://scholar.google.co.id/citations?view_op=view_citation&hl=id&user=PKMsUQIAAAAJ&citation_for_view=PKMsUQIAAAAJ:qUcmZB5y_30C pada 24 Oktober 2022 pukul 08.30 AM

antara negara-negara di Asia Tenggara"¹⁸. Pemulihan hubungan antara kedua-dua negara telah memberikan kebahagiaan kepada masyarakat di kedua-dua negara, khasnya masyarakat Jawa yang telah berpindah ke Batu Pahat.

Masyarakat Jawa di Batu Pahat merupakan masyarakat pendatang yang berhijrah ke tanah Melayu dan membina penempatan di Batu Pahat. Masyarakat Jawa sangat banyak berhubung dengan orang-orang dari Tanah Melayu. Masyarakat berketurunan Jawa di Batu Pahat adalah generasi ketiga dan keempat, kerana nenek moyang mereka kebanyakannya datang pada tahun 1900-an dan ada yang lebih awal daripada itu untuk memenuhi keperluan pekerjaan dalam sektor pertanian. Terdapat beberapa kumpulan orang Jawa yang menetap di Malaysia Barat seperti kumpulan Ponorogo, Bangelan, Mataram dan Kendal. Kebanyakan mereka tinggal secara berkumpulan di negara pantai barat seperti Johor, Selangor dan Perak¹⁹.

Bilangan masyarakat Melayu berketurunan Jawa di Malaysia adalah antara yang paling banyak jika dibandingkan dengan pendatang dari etnik lain, seperti Bugis dan Aceh. Mereka menetap di pelbagai negeri di Malaysia, seperti di negeri Selangor, Perak, dan Johor. “Sebahagian besar (sekitar 70 peratus) imigran Indonesia yang bekerja di sektor pembinaan di Malaysia adalah berasal dari Pulau Jawa (terutama dari

¹⁸ Rohani Hj. Ab. Ghani. 2012. *Malaysia-Indonesia: Kepelbagaian Sudut Pandang*. Malaysia: UUM Press. Hal 18

¹⁹ Nurul Aznina Mohd Salleh, Sharifah Raihan Syed Jaafar. 2017. *Struktur Suku Kata Dasar Bahasa Jawa Parit Sulong*. Jurnal Melayu Bil. 16 (1), Mei, hal 83

Jawa Timur dan Jawa Tengah) dan diikuti mereka yang berasal dari Sumatera”²⁰. Dari tahun ke tahun bilangan masyarakat Jawa semakin bertambah dan akhirnya mereka membina kampung sendiri di Batu Pahat.

Perantau yang datang dari Jawa cenderung mengamalkan peraturan hidup dari tanah leluhur mereka di tempat baharu. Amalan perantau yang berterusan ini berpunca daripada keterbukaan orang Melayu tempatan yang menerima kehadiran mereka, tidak kira dari mana dan siapa mereka, Jawa, Bugis atau Banjar. Integrasi budaya dan sosialisasi mereka dengan masyarakat tempatan berlaku melalui perkahwinan dan perhubungan pertuturan seharian. Pergaulan dalam bentuk persaudaraan menyebabkan mereka mudah terpengaruh dengan struktur masyarakat tempatan²¹.

Identiti para pendatang Jawa di Batu Pahat sudah terintegrasi bersama dengan budaya Melayu dan menyumbang kepada perubahan budaya tempatan di Johor. Ini kerana sikap toleransi dan kemampuan adaptasi yang tinggi di kalangan pendatang dari Jawa yang ada di Batu Pahat, dan ini telah menyumbang kepada penerimaan dan keharmonian sosial dengan etnik di Batu Pahat. Selain itu, adanya sikap keterbukaan daripada masyarakat tempatan kepada masyarakat pendatang juga telah menjadikan masyarakat pendatang dari Jawa mudah untuk beradaptasi di kawasan Batu Pahat.

²⁰ Mohamad Fauzi Sukimi. 2009. *Komuniti Madura di Malaysia: Satu Pengamatan Antropologikal tentang Aspek Kepemimpinan*. Akademika, (No 76), Mei-Ogos, hal 12.

²¹ Abdullah, Mohd Akbal and Abdul Fattah, Rafiuddin Afkari. 2013. “*Diaspora rumpun Melayu di Muar, Johor*”. *Malaysia*. In: Seminar Diaspora dan Deklarasi Daerah Kembar dengan Dungun, Terengganu, 15-17 November, hal 5

Pendatang dari Jawa yang hadir di Batu Pahat telah membawa lebih banyak variasi kepada masyarakat tempatan terutama dari segi seni budaya dan kemudian telah menghasilkan asimilasi. Selain itu, hadirnya masyarakat Jawa di Batu Pahat juga berguna untuk membawa keistimewaan budaya orang Melayu dan Jawa. Asimilasi ini berlaku dalam dua hala, jadi bukan saja berlaku kepada masyarakat pendatang, tetapi secara alami juga berlaku kepada masyarakat tempatan.

Semasa konfrontasi antara Malaysia dan Indonesia berlaku (1963-1966), masyarakat Jawa yang telah berpindah ke Batu Pahat merasakan banyak kesan daripada konfrontasi ini, baik dalam bidang ekonomi, sosial dan budaya. Dan ini menyebabkan masyarakat Jawa di Batu Pahat mendapat pelbagai cabaran dalam menjalani kehidupan seharian. Mereka berkata, semasa konfrontasi itu adalah masa yang sangat sukar dan cabaran paling teruk semasa mereka berhijrah ke Batu Pahat.

1.3. Persoalan kajian

- i. Apakah latar belakang masyarakat Jawa di Batu Pahat pada masa konfrontasi?
- ii. Bagaimanakah pengaruh hubungan Malaysia dan Indonesia terhadap perkembangan masyarakat Jawa di Batu Pahat?
- iii. Sejauhmana kesan konfrontasi kepada masyarakat Jawa di Batu Pahat dalam bidang ekonomi, politik, dan sosial budaya?

1.4. Objektif kajian

- i. Membincangkan latar belakang masyarakat Jawa di Batu Pahat
- ii. Menghuraikan pengaruh hubungan Malaysia dan Indonesia terhadap perkembangan masyarakat Jawa di Batu Pahat
- iii. Menganalisis kesan konfrontasi kepada masyarakat Jawa di Batu Pahat dalam bidang ekonomi, politik, dan sosial budaya.

1.5. Pernyataan masalah

Masyarakat Jawa yang berpindah ke Malaysia mempunyai pelbagai tujuan. Banyak diantara mereka yang memilih untuk menjadi sebahagian daripada masyarakat Malaysia dan disebut sebagai masyarakat Melayu berketurunan Jawa. Ini disebabkan dengan rasa selesa mereka tinggal di Malaysia. Perpindahan seseorang dari satu negara ke negara lain boleh menyebabkan perubahan sosial dan budaya. Walaupun perubahan ini mengambil masa yang lama. Perubahan ini berlaku kerana pendatang dari Jawa telah berjaya menyesuaikan diri dengan persekitaran baharu. Adaptasi ini secara tidak langsung telah menghasilkan asimilasi budaya seperti budaya kuda kepang yang telah diubah suai dengan budaya tempatan. Masyarakat tempatan juga berkemungkinan mengalami proses asimilasi kerana mereka “mengambil” daripada budaya pendatang. Contohnya, pandangan masyarakat tempatan terhadap masyarakat pendatang dilihat lebih berkesan dalam kehidupan mereka kerana faktor rajin dan memenuhi ruang yang ada bagi mendapatkan lebih banyak pendapatan, seperti menanam pelbagai tanaman

di sekeliling rumah atau dimana-mana tanah yang boleh ditanam. Selain itu, masyarakat Jawa juga melakukan beberapa kerja dalam satu hari.

Semasa konfrontasi berlaku, proses adaptasi dan asimilasi masyarakat Jawa di Batu Pahat mula terganggu. Ini kerana konfrontasi telah memberi pelbagai kesan kepada masyarakat Jawa di Batu Pahat. Rasa cinta akan tanah air mereka, serta identiti budaya mereka juga mula menghadapi pelbagai cabaran. Walaupun demikian, semasa konfrontasi ini berlaku, impak yang sangat kuat bagi mereka ialah dalam bidang ekonomi. Mereka mengalami kesukaran ini selama kira-kira tiga tahun (1963- 1966). Sebagai masyarakat pendatang, konfrontasi telah menjadi satu cabaran baharu bagi masyarakat Jawa di Batu Pahat dalam menjalankan kehidupan seharian. Kerana itu, masyarakat Jawa di Batu Pahat berasa kecewa dengan keputusan Indonesia untuk melakukan konfrontasi dengan Malaysia. Bagaimanapun, konfrontasi telah memberikan kesan yang positif dalam bidang sosial dan budaya masyarakat Jawa di Batu Pahat.

Keunikan yang dimiliki oleh masyarakat Jawa di Johor telah mendorong banyak penyelidik menjalankan kajian terhadap masyarakat Jawa di Johor. Disebabkan keunikan tersebut, penyelidik berminat untuk menyelidik masyarakat Jawa di Johor, tetapi dengan memfokuskan kepada kawasan Batu Pahat. Selain itu, penyelidik juga merasakan kajian ini penting untuk dilakukan, kerana ia boleh dijadikan rujukan tambahan pengetahuan sejarah antara Indonesia dan Malaysia khasnya untuk kawasan Batu Pahat. Dalam kajian ini, penyelidik mengkaji mengenai

kesan konfrontasi kepada masyarakat Jawa di kawasan Batu Pahat. Ini kerana konfrontasi telah memberi kesan negatif dan positif kepada masyarakat Jawa sebagai masyarakat pendatang di kawasan Batu Pahat, sehingga menarik untuk dikaji. Kerana itu, penyelidik menjalankan penyelidikan mengenai kesan konfrontasi kepada masyarakat pendatang dari Jawa di Batu Pahat.

1.6. Sorotan literatur

Kajian yang berkaitan dengan masyarakat Jawa yang berpindah ke Malaysia telah banyak dilakukan oleh para penyelidik sebelum ini. Ini disebabkan oleh keunikan daripada perkembangan masyarakat Jawa yang telah berpindah ke Tanah Melayu sehingga banyak penyelidik berminat untuk mengkaji perkembangan dan asal usul Jawa di Johor. Diantaranya ialah Khazin Mohd Tamrin dan Sukiman, dengan tajuk *“Orang Jawa Pontian: Kedatangan dan Kegiatannya dalam Aspek Sosio-Ekonomi dan Politik Tempatan”*. Dalam kajian ini, beliau menjelaskan bahawa Negeri Johor khususnya kawasan Pontian mempunyai banyak masyarakat berketurunan Jawa yang bekerja sebagai buruh. Kajian ini mengkaji mengenai faham kebangsaan daripada orang-orang Jawa di Pontian semasa Malaysia belum merdeka iaitu lebih mirip kepada merapatkan perhubungan Malaysia dengan Indonesia dan juga menekankan mengenai anti penjajahan. Berbeza dengan tahun 1955 hingga 1957, dimana kemerdekaan Tanah Melayu menjadikan orang-orang Jawa bertukar pandangan dan mulai menumpukan perhatian ke bidang yang lain seperti dalam bidang sosial. Manakala di Pontian, UMNO pula telah mulai bertapak dan mempengaruhi sebahagian besar masyarakat

Jawa²². Dalam kajian ini, ianya memberi fokus kepada kedatangan dan kegiatan orang Jawa di Pontian dalam aspek sosio-ekonomi dan politik tempatan sahaja. Di dalam kajian ini, ianya tidak membahas dengan jelas mengenai proses asimilasi yang dihasilkan daripada proses adaptasi orang Jawa di Pontian, dan mempunyai tumpuan kajian di kawasan Pontian.

Kajian yang dilakukan oleh Arik Dwijayanto, dengan tajuk “*Migrasi, Adaptasi Dan Tradisi Komunitas Muslim Jawa Di Semenanjung Melayu*” menjelaskan bahawa masyarakat Jawa di Malaysia masih mengekalkan budaya mereka seperti di tanah kelahiran mereka. Ini kerana di mana sahaja mereka bergerak, mereka akan tetap berpegang kepada nilai-nilai kearifan budaya tempatan mereka²³. Persamaan kajian ini dengan kajian yang akan dijalankan adalah berkaitan migrasi dan tradisi masyarakat Jawa di Malaysia. Namun dalam kajian ini, tumpuan hanya tertumpu kepada tradisi masyarakat Islam Jawa di Malaysia dalam menjalankan kehidupan beragama seharian seperti tradisi mengandung sehingga kelahiran bayi, tradisi dalam perkahwinan, dan juga dari segi keharmonian.

Kajian yang dilakukan oleh Mifedwil Jandra, et.al dengan tajuk “*Identity and Culture Change of Javanese in Johor*”. Kajian ini memfokuskan kepada aspek

²² Khazin Mohd Tamrin dan Sukiman Bohari. 1980. “*Orang Jawa Pontian: Kedatangan dan Kegiatan dalam Aspek Sosio-Ekonomi dan Politik Tempatan*”. Dalam Jebat, (Bil.10)

²³ Arik Dwijayanto. 2017. “*Migrasi, Adaptasi, dan Tradisi Komunitas Muslim Jawa di Semenanjung Melayu*”. Dialogia, Vol. 15, No. 2

pemahaman watak dan identiti asas Jawa, dan identiti ini telah disepadukan dengan budaya Melayu dan menyumbang kepada perubahan budaya tempatan Johor. Hasil kajian ini menjelaskan bahawa toleransi dan adaptasi yang tinggi bagi pendatang dari Jawa di Johor telah menyumbang kepada penerimaan sosial dan keharmonian dengan kumpulan etnik di Johor. Pendatang dari Jawa yang hadir di Johor telah membawa lebih banyak variasi kepada masyarakat setempat khususnya dalam aspek kesenian dan kebudayaan di mana kawasan tersebut didiami oleh pendatang dari Jawa. Ini berguna untuk membawa keistimewaan budaya orang Melayu dan Jawa²⁴. Kajian ini hanya memfokuskan kepada asimilasi budaya yang berlaku pada pendatang dari Jawa dan masyarakat tempatan. Namun begitu, kajian ini tidak menjelaskan bahawa asimilasi tersebut merupakan hasil daripada adaptasi yang dilakukan oleh para pendatang asal Jawa yang ada di Johor dan adaptasi yang dilakukan oleh masyarakat tempatan terhadap masyarakat pendatang dari Jawa. Ini berbeza dalam kajian yang saya lakukan. Dalam kajian ini, penyelidik menulis mengenai proses asimilasi antara masyarakat pendatang dari Jawa dan masyarakat tempatan, tetapi fokus penyelidik adalah kepada masyarakat pendatang asal Jawa di Batu Pahat dan masyarakat tempatan di Batu Pahat pada masa Malaysia merdeka (1957) dan pada masa konfrontasi Malaysia dan Indonesia sehingga selesai (1963-1966). Pada tahun-tahun ini, hubungan Indonesia dan Malaysia tidak begitu baik dan sering berlaku pertikaian yang tajam. Maka penyelidik mengkaji hubungan kedua-dua negara terhadap masyarakat Jawa di Batu Pahat terutamanya semasa konfrontasi berlaku.

²⁴ Mifedwil Jandra, et.al. *"Identity and Culture Change of Javanese in Johor"*. International Journal of Islamic and Civilizational studies. Vol 3, No 3-1. 2016

Berdasarkan kepada kajian yang dijalankan oleh Fatimah, Suryaningsih, dan Nanik Rahmawati yang bertajuk “*Solidaritas Sosial Masyarakat Jawa Perantau di Kampung Jawa Kota Tanjungpinang*”, dikatakan bahawa suku Jawa adalah satu suku yang dimiliki oleh Indonesia dan dikenali sebagai suku yang suka merantau. Ini kerana ciri-ciri pendatang dari Jawa ini adalah gigih dalam bekerja, mudah menyesuaikan diri, dan sikap solidariti yang tinggi, maka tidak hairanlah mereka menganggap rakan-rakan pendatang dari Jawa sebagai adik beradik mereka²⁵. Selain itu, penyelidik ini hanya tertumpu kepada solidariti sosial, manakala dalam kajian ini penyelidik meninjau secara menyeluruh mengenai perkembangan penghijrah dari Jawa di kawasan Batu Pahat, menjelaskan sejarah awal kemasukan penghijrah dari Jawa ke Batu Pahat, bagaimana perkembangan mereka semasa Malaysia merdeka dan semasa konfrontasi Malaysia-Indonesia berlaku, kesan konfrontasi dalam kehidupan seharian mereka, bagaimana mereka menyesuaikan diri, dan bagaimana mereka masih mengamalkan budaya mereka di negara yang mereka diami ketika itu.

Dedi Supriadi Adhuri, Amorisa Wiratri, dan Angga Bagus Bismoko, dalam tulisannya yang bertajuk “*Interseksi Budaya Dan Peradaban Negara-Negara Di Samudra Hindia: Perspektif Indonesia*” mengatakan bahawa interaksi sebagai satu bentuk interseksi budaya. Negara-negara di dunia bukan sahaja menghasilkan penerimaan, tetapi juga kontekstualisasi budaya²⁶. Fokus kajian ini hanya tertumpu kepada interseksi budaya termasuk ketamadunan bangsa yang dijalankan oleh

²⁵ Fatimah, Suryaningsih, dan Nanik Rahmawati. “*Solidaritas Sosial Masyarakat Jawa Perantau di Kampung Jawa Kota Tanjungpinang*”. Jurnal Sosiologi Universitas Maritim Raja Ali Haji

²⁶ Dedi Supriadi Adhuri, Amorisa Wiratri, dan Angga Bagus Bismoko. 2017. *Interseksi Budaya Dan Peradaban Negara-Negara Di Samudra Hindia: Perspektif Indonesia*. Jurnal Sultan Alauddin Sulaiman Shah, Vol 4 (Bil 1)

masyarakat Jawa di Malaysia.

Menurut Bambang B. Sulistiyono, yang bertajuk “*Merajut Asa Dalam : Kekerabatan Dan Kerjasama Sosial Budaya Khas Bangsa-Bangsa Asean dalam International Conference On The Three Pilars Of Asean Community Development, 3-4 October 2017*”. Dalam tulisan ini dikatakan persamaan budaya antara negara Asia Tenggara dipengaruhi oleh proses pergerakan masyarakat yang berlaku jauh sebelum negara itu dibentuk. Asimilasi kehidupan sosial dan budaya masyarakat pendatang dengan masyarakat setempat berlaku secara semula jadi yang kemudian menjadi pengikat yang kuat. Apabila mereka berpindah, sifat budaya mereka pasti akan diterapkan di tempat baru. terdapat masalah tuntutan budaya bersama antara masyarakat Indonesia dan Malaysia kerana terdapat tafsiran yang berbeza tentang asal usul budaya. Sebenarnya ini disebabkan oleh faktor asimilasi budaya yang disebabkan oleh perubahan budaya dalam masyarakat yang berasal dari budaya masyarakat lain yang mempengaruhinya²⁷. Kajian ini memfokuskan kepada hubungan dua hala antara negara di Asia Tenggara. Persamaan kajian ini dengan kajian yang dijalankan oleh penyelidik mempunyai persamaan dengan ciri budaya masyarakat pendatang yang masih dipelihara atau dijalankan walaupun telah berpindah tempat.

Mohd Akbal bin Abdullah dan Rafiuddin Afkari Abdul Fattah dalam tulisannya bertajuk “*Diaspora Rumpun Melayu di Muar, Johor, Malaysia*”

²⁷ Bambang B. Sulistiyono. 2017. *Merajut Asa Dalam: Kekerabatan Dan Kerjasama Sosial Budaya Khas Bangsa-Bangsa Asean dalam International Conference On The Three Pilars Of Asean Community Development, 3-4 October 2017*. Jurnal M-Progress, Vol 7, (No 2)

menjelaskan bahawa berhijrah ke tempat lain umpama dengan mengutip maruah, wibawa, jati diri, pengalaman, ilmu untuk mengembangkan diri peribadi. Amalan yang berterusan dalam masyarakat perantau ini berpunca daripada sikap orang Melayu tempatan yang mula menerima kehadiran perantau ini tanpa melihat bangsanya. Integrasi budaya dan sosialisasi perantau dengan penduduk tempatan berlaku melalui perkahwinan dan juga komunikasi harian. Pergaulan dalam bentuk keluarga memudahkan mereka menyesuaikan diri dengan struktur masyarakat tempatan²⁸. Kajian ini berfokus terhadap perilaku merantau seperti pemikiran perantau, konsep perantau. Dalam kajian ini juga berfokus pada zon perayauan perantau melayu serta perkembangan lokaliti masyarakat dan petempatan perantau di kawasan Muar.

banyak dikaji oleh pengkaji-pengkaji terdahulu. Masyarakat Jawa di Johor telah mendapat banyak perhatian daripada pengkaji-pengkaji di Malaysia dan di Indonesia. Ini kerana keunikan yang dimiliki oleh masyarakat Jawa yang sudah berpindah ke Johor. Keunikan tersebut ada dalam pelbagai bidang, seperti bidang sosial, budaya, ekonomi, politik, dan lain-lain. Walaupun begitu, pengkaji ingin melihat keunikan tersebut dari segi yang berbeza, iaitu bagaimanakah keadaan dan sejauhmana kesan masyarakat Jawa di Batu Pahat pada masa konfrontasi Indonesia ke atas Malaysia di tahun 1963 hingga 1966. Dalam kajian ini, pengkaji memfokuskan kepada kawasan Batu Pahat, ini kerana kawasan Batu Pahat mempunyai banyak keunikan dalam

²⁸ Abdullah, Mohd Akbal and Abdul Fattah, Rafiuddin Afkari. 2013. *Diaspora rumpun Melayu di Muar, Johor, Malaysia*. In: Seminar Diaspora dan Deklarasi Daerah Kembar dengan Dungun, Terengganu.

pelbagai bidang. Maka daripada itu, hadirnya kajian ini adalah untuk melengkapkan kajian-kajian terdahulu, serta sebagai tambahan kepada historiografi sejarah antara Malaysia dan Indonesia bersama.

1.7. Kepentingan kajian

Kajian ini diharapkan dapat dijadikan sebagai tambahan kepada historiografi sejarah antara Malaysia dan Indonesia bersama. Kajian ini juga diharapkan dapat dijadikan sebagai pengetahuan tambahan mengenai kesan daripada konfrontasi terhadap masyarakat Jawa di Batu pahat, serta perkembangan masyarakat Jawa di Batu Pahat pada masa konfrontasi berlaku. Selain itu, hasil kajian yang telah diperolehi boleh dijadikan maklumat dan sumber rujukan khususnya kepada pelajar yang ingin menjalankan kajian berkaitan masyarakat dan budaya Jawa di Malaysia, dan maklumat daripada kajian ini diharapkan dapat digunakan sebagai sumber literatur, khasnya dalam bidang pendidikan.

1.8. Skop kajian

Dalam kajian ini, batasan kajian yang dipakai adalah di kawasan Batu Pahat, Johor. Kerana kawasan ini mempunyai bilangan masyarakat berketurunan Jawa yang banyak. Kajian ini mengambil tempoh 1963 hingga 1966. Pemilihan tempoh tersebut dalam

kajian inikerana berkaitan dengan konfrontasi Indonesia ke atas Malaysia. Tahun ini telah menunjukkan situasi dua kuasa yang sering tidak sehaluan dan sering menimbulkan suasana tenang dan tegang.

Pada tahun Kemerdekaan Malaysia (1957), hubungan Malaysia dan Indonesia adalah rapat dan mesra kerana merasa bahwa Malaysia dan Indonesia adalah saudara serumpun, tetapi dalam tempoh konfrontasi (1963-1966), hubungan Malaysia dan Indonesia mula menurun. Dalam tempoh konfrontasi ini, pelbagai hubungan kerjasama antara Indonesia dan Malaysia menjadi terputus dan memberikan kesan kepada kedua-dua negara dalam pelbagai bidang. Dan selepas konfrontasi berakhir, hubungan daripada Malaysia dan Indonesia mula pulih. Tanpa disedari, naik dan turunnya hubungan Malaysia dan Indonesia telah memberi kesan kepada masyarakat Jawa dalam menjalani kehidupan seharian di Batu Pahat, khasnya pada masa konfrontasi berlaku.

1.9. Metodologi kajian

Dalam kajian ini, kaedah yang digunakan ialah kaedah kualitatif. Metodologi kajian ini berasaskan kepada analisis data yang diperolehi dari sumber primer dan sumber sekunder. Penyelidikan kualitatif mempunyai ciri sebagai kajian semula jadi (alamiah), tanpa melalui kejuruteraan eksperimen dan menjadikan manusia sebagai subjek serta objek kajian. Sejarah mempunyai sifat deskriptif-naratif dan menekankan

kekuatan bahasa, menghasilkan generalisasi umum dalam bentuk konsep atau corak dalam sejarah dan menyumbang kepada perkembangan sains sosial yang lain. Generalisasi dalam sejarah pastinya tidak berdiri sendiri kerana sejarah memerlukan bantuan sains sosial lain dalam penjelasannya. Maka kajian ini turut menggunakan bantuan sains sosial yang lain seperti sosiologi dan antropologi. Walaupun begitu, sejarah masih merupakan penjelasan tentang peristiwa yang dialami oleh manusia pada masa lampau yang dibina semula oleh ahli sejarah. Ini menjadikan unsur subjektiviti tidak dapat dipisahkan dan akhirnya menjadikan pendekatan kualitatif tidak dapat dipisahkan daripada sains sejarah²⁹.

Konsep yang dipinjam daripada sosiologi iaitu mengenai adaptasi yang berlaku dalam masyarakat Jawa dan masyarakat tempatan di Batu Pahat. Manakala konsep yang dipinjam daripada antropologi ialah mengenai konsep asimilasi yang berlaku antara masyarakat Jawa di Batu Pahat dan masyarakat tempatan. Bagaimanapun, kedua-dua konsep ini telah memberikan peran yang penting bagi hubungan antara masyarakat Jawa dan masyarakat tempatan menjadi lebih rapat. Penggunaan pelbagai konsep saintifik dapat memungkinkannya sesuatu masalah dilihat dari pelbagai dimensi agar pemahaman dalam kajian ini diharapkan lebih luas dan jelas. Untuk kepentingan pengumpulan data, teknik yang digunakan ialah:

²⁹ Arditya Prayogi. 2021. Pendekatan Kualitatif dalam Ilmu Sejarah: Sebuah Telaah Konseptual. Jurnal Historia Madania Vol 5 (2), hal 13-14.

1. Pemerhatian (Observasi)

Pemerhatian ialah teknik mengumpul data dengan membuat pemerhatian secara langsung terhadap subjek, di mana mereka berada dan apa yang biasa mereka lakukan setiap hari. Penggunaan teknologi maklumat menjadi peneraju kepada aktiviti pemerhatian yang dijalankan seperti penggunaan perakam pita dan kamera berguna.

2. Temubual.

Dalam kajian ini, penyelidik menjalankan kajian mengenai sejarah tempatan yang kebanyakannya adalah sumber lisan. Oleh itu, kebanyakan sumber dalam penyelidikan ini adalah sumber lisan yang dijalankan oleh penyelidik kepada responden yang dianggap kompeten berkenaan permasalahan dalam kajian ini. Teknik ini dilakukan untuk mendapatkan sejarah lisan daripada responden. Teknik ini dilakukan dengan cara berkomunikasi dan berbincang dengan responden yang telah dipilih mengikut kriteria yang ditentukan oleh penyelidik. Sejarah lisan ini dimaksudkan untuk memberikan "kebenaran" sejarah seperti yang dikatakan oleh pelaku atau pihak yang mempunyai pengalaman mengenai sejarah yang dimaksudkan³⁰.

Sejarah lisan atau *oral history* iaitu merupakan kaedah yang penting dalam merekod sesuatu peristiwa yang telah berlaku pada masa lampau dan yang pernah ditempuhi oleh seseorang. Melalui kaedah ini, rekod-rekod sejarah yang berkenaan dengan sesuatu peristiwa dapat dilengkapkan. Ini kerana sebahagian daripada maklumat masih tersimpan di dalam ingatan individu yang terlibat. Kaedah ini sangat

³⁰ Dedi irwanto. 2012. *Kendala dan Alternatif Penggunaan Tradisi Lisan dalam Penulisan Sejarah Lokal di Sumatera Selatan*. Jurnal Forum Sosial, Vol. V, (No. 02), hal 123-124

berguna untuk mengisi kekosongan yang terdapat dalam sumber bertulis³¹. Kaedah ini digunakan kerana ia sesuai digunakan dalam kajian ini. Dalam mendapatkan data, penyelidik melakukan temubual dengan orang yang dianggap boleh berkhidmat sebagai responden.

Latar belakang responden yang hendak ditemu bual perlu disiasat terlebih dahulu. Perlu dipertimbangkan dari segi umur, asal usul, keluarga, pengalaman, pendidikan, dan keadaan kesihatan. Responden yang diperlukan dalam kajian ini adalah responden yang pernah mengalami, melihat, dan merasai peristiwa masa lampau yang menjadi objek kajian ini. Responden yang dipilih mesti mampu memberikan gambaran yang luas dan juga mendalam mengenai masalah yang dikaji melalui pengalaman atau catatan memori yang ada di dalam kepalanya³².

Kriteria yang diperlukan penyelidik untuk responden yang ditemubual iaitu masyarakat Jawa yang sudah berpindah ke Batu Pahat sebelum atau sesudah kemerdekaan Malaysia, atau yang mempunyai maklumat semasa konfrontasi Malaysia-Indonesia berlaku atau masyarakat yang tahu mengenai maklumat konfrontasi di Batu Pahat. Namun, sekiranya pemberi maklumat tidak dapat diakses, pemberi maklumat boleh digantikan oleh keluarga. Ini kerana umur responden sudah

³¹ Siti Roudhah Mohamad Saad, et.al. 2012. *"Penukilan Ilmu Baharu Melalui Sejarah Lisan"*. In Conference: Regional Conference on Local Knowledge, At Pulau Jerejak, Penang. Perpustakaan Hamzah Sendut, Universiti Sains Malaysia. Hal 1

³² Asri bin ahmad, et.al. 2004. Pengantar Sejarah Lisan Dam Dokumentasi, Peristiwa Memali: Implikasinya Kepada Keluarga Ibrahim Libya Sehingga Kini. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia. Hal 37-38

tua atau daya ingatannya mula berkurangan. Bilangan responden yang diperlukan untuk menyelesaikan kajian ini adalah maksimum lima orang responden, iaitu Miskon Bin Karim selaku pengasas Badan Kesenian dan Kebudayaan Setia Budi, Batu Pahat serta responden utama dalam penyelidikan ini, Hj Misnun selaku sukarelawan pembebasan Irian Barat, Hj Masrul, Pak Abdul Rahman dan Pak Man sebagai masyarakat Batu Pahat yang berketurunan Jawa. Responden yang dipilih mempunyai maklumat mendalam mengenai masa konfrontasi Indonesia- Malaysia di Batu Pahat kerana responden yang dipilih adalah masyarakat yang benar-benar terlibat pada masa konfrontasi berlaku. Selain itu, beliau juga merupakan masyarakat keturunan Jawa yang giat melestarikan budaya Jawa di Batu Pahat. Dalam menjalankan temubual, penyelidik menggunakan telefon bimbit sebagai sokongan untuk menjalankan temubual bagi membantu penyelidik merekod setiap perbualan yang dibuat oleh penyelidik dengan pemberi maklumat. Kemudian hasil rakaman akan dianalisis untuk menjawab permasalahan dalam kajian ini.

Temubual dijalankan menggunakan teknik temubual gabungan iaitu gabungan temubual berstruktur dan temubual tidak berstruktur. Temubual berstruktur ialah temubual yang terdiri daripada senarai soalan yang telah dibuat atau direka lebih awal oleh penyelidik dan semua responden akan ditemubual dengan soalan yang sama. Temubual tidak berstruktur ialah sejenis temubual yang sebelum ini tidak terdapat dalam senarai soalan. Kebiasaannya, temubual tidak berstruktur ini berlaku secara spontan untuk mendapatkan data yang lebih mendalam dan menarik tetapi masih fokus kepada masalah dalam penyelidikan ini. Secara praktikalnya, soalan yang telah dibuat akan dikemukakan dan diarahkan oleh penyelidik supaya perbincangan mengikut

subjek dan tidak meninggalkan objektif kajian. Sekiranya maklumat yang diberikan oleh pemberi maklumat masih kurang jelas, penyiasat akan memberikan soalan asal. Soalan itu ditegaskan semula oleh penyelidik dengan tujuan supaya pemberi maklumat (responden) dapat mengingat semula supaya maklumat itu lengkap. Teknik ini berkait rapat dengan penggunaan sejarah lisan (oral history). Dalam mendapatkan data dalam teknik ini, penyelidik telah membuat temubual dengan responden bermula pada 27 Disember 2019 hingga 27 Januari 2020 dan diteruskan pada 27-28 November 2023. Temubual ini dilakukan di pelbagai tempat iaitu di Badan Kebudayaan dan Kesenian Setia Budi, rumah responden, dan pelbagai kedai makan yang ada di Batu Pahat.

Bahan lisan ini adalah jalan keluar bagi menjayakan kajian ini. Bahan yang didapatkan daripada teknik temubual ini ialah satu cara menambahkan rekod- rekod tertulis. Bahan yang didapatkan daripada responden merupakan fakta sejarah benar yang berdasarkan kepada penglihatan dan pengalaman sendiri. Walau bagaimanapun, responden yang ditemui oleh penyelidik adalah terdiri daripada orang tua dan merupakan orang yang sudah uzur dan kebanyakan daripada mereka sudah lemah daya ingatan. Oleh itu, dalam melakukan teknik ini, penyelidik mengalami satu masalah yang timbul di kalangan responden, iaitu masalah “lupa” semasa teknik ini dilakukan

3. Kajian dokumentasi

iaitu proses pencarian data dengan mengumpulkan sumber-sumber bertulis yang berkaitan dengan objektif kajian. Sumber bertulis dalam penyelidikan ini diperoleh daripada buku, artikel, jurnal, dokumen rasmi kerajaan, surat akhbar, dan internet. Teknik ini dijalankan oleh penyelidik dengan cara membaca dan menyemak buku-

buku, data yang didapatkan daripada arkib Negara Malaysia dan Indonesia, surat akhbar, artikel, jurnal, dan sumber lain yang berkaitan dengan objektif dalam kajian ini sehingga dapat membantu penyelidik menyelesaikan kajian ini dengan baik. Dalam Teknik ini, penyelidik tertumpu kepada sejarah yang berlaku pada masa konfrontasi Indonesia dan Malaysia, sejarah masyarakat Jawa, hubungan Malaysia dan Indonesia pada tahun 1957 hingga 1966, asimilasi yang berlaku dalam masyarakat Jawa dan masyarakat tempatan di Batu Pahat, budaya Jawa khasnya di Batu Pahat, dan sebagainya. Kajian perpustakaan ini penulis perolehi daripada Arsip Negara Republik Indonesia (ANRI), Arkib Negara Malaysia, Perpustakaan Universiti Pendidikan Sultan Idris, Perpustakaan Universiti Malaya, Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, dan internet. Data yang telah diperolehi akan dipilih untuk dinilai dan disiasat untuk kesesuaian sumber, hubungannya dan objektiviti. Penyelidik mula

melakukan teknik ini pada 28 Januari 2019 hingga 25 Mei 2022.

Selain itu, teknik ini digunakan untuk mengumpul data dalam bentuk nombor dan imej. Data yang diperolehi adalah mengenai bilangan orang Jawa di Indonesia pada tahun 1962, bilangan masyarakat Jawa di Indonesia yang celik huruf latin, bilangan orang Jawa di Batu Pahat dari tahun 1921 hingga 1931, pasukan sukarelawan Indonesia semasa konfrontasi dengan Malaysia, bilangan tentera Indonesia yang terkorban semasa serangan ke atas Pontian, gambar senjata yang digunakan orang Jawa di Batu Pahat semasa berjaga malam semasa konfrontasi, gambar pos pengawal yang digunakan oleh orang Jawa di Batu Pahat semasa berjaga malam, dan lain-lain data. Data ini diperolehi oleh penyiasat daripada BPS (Biro Pusat Statistik) di Jakarta, buku, jurnal, hasil daripada temubual dengan responden, dan internet. Penyelidik mula

melakukan teknik ini pada 28 Januari 2019 hingga 30 April 2021.

4. Kritikan sumber (verifikasi), iaitu proses menjalankan kritikan sumber supaya mendapat sumber yang sahih dan boleh dipercayai. Kritikan sumber terbahagi kepada dua aspek iaitu kritikan luaran (eksternal) dan kritikan dalaman (internal). Kritikan luaran ialah satu proses untuk menguji kesahihan sumber dan cenderung untuk menguji daripada bukti fizikal. Manakala kritikan dalaman ialah proses meneliti secara kritis kandungan sumber sejarah yang telah diperolehi. Selepas temubual, penyelidik membuat kritikan dalaman (kritik internal) yang bertujuan untuk menguji kredibiliti dan kebolehpercayaan sumber sejarah. Kritikan dalaman ini dilakukan bukan sahaja kepada sumber lisan, tetapi juga kepada sumber bertulis.

Langkah pertama untuk melaksanakan kritikan dalaman dalam sumber lisan ialah melihat kepada kualiti maklumat yang disampaikan oleh pemberi maklumat, konsistensi penyampaian, dan kejelasan dan integriti maklumat yang diberikan. Ini akan menentukan kualiti sumber dan tahap kredibiliti serta kebolehpercayaan yang boleh dipertanggungjawabkan. Selain itu, penulis juga membuat kajian perbandingan iaitu dengan membandingkan data antara satu dengan yang lain. Dalam sumber lisan, penyelidik membandingkan satu sumber dengan sumber lain supaya penyelidik mendapat fakta dan maklumat yang lengkap.

Seterusnya, penyelidik membandingkan maklumat daripada responden dengan sumber bertulis. Ini dilakukan bagi mendapatkan kebenaran fakta yang diperolehi daripada sumber bertulis dan sumber lisan. Selepas temubual, penulis membuat kritikan dalaman (kritik internal) yang bertujuan untuk menguji kredibiliti dan kebolehpercayaan sumber sejarah. Kritikan dalaman ini dilakukan bukan sahaja kepada sumber lisan, tetapi juga kepada sumber bertulis. Langkah pertama dalam melakukan kritikan dalaman dalam sumber lisan ini ialah melihat kepada kualiti maklumat yang disampaikan oleh pemberi maklumat, konsistensi penyampaian, dan kejelasan dan keutuhan maklumat yang diberikan. Ini akan menentukan kualiti sumber dan tahap kredibiliti serta kebolehpercayaan yang boleh dipertanggungjawabkan. Selain itu, penyelidik juga membuat kajian perbandingan iaitu dengan membandingkan data antara satu dengan yang lain. Dalam sumber lisan, penulis membandingkan satu sumber dengan sumber lain supaya penulis mendapat fakta dan maklumat yang lengkap. Selepas itu, penulis membandingkan maklumat daripada responden dengan sumber bertulis. Ini bertujuan untuk mendapatkan kebenaran fakta yang diperolehi daripada sumber bertulis dan sumber lisan. Seterusnya, penyelidik mentafsir data yang telah diperolehi dan kemudian mengaitkannya dengan fakta sejarah yang telah diperolehi melalui kritikan sumber sehingga menjadi rangkaian peristiwa yang saling berkaitan. Akhir sekali, penyelidik menyampaikan hasil kajian dalam bahasa saintifik tetapi mudah difahami dan sesuai dengan fakta. Dalam proses ini, penyelidik menghubungkan perkaitan antara fakta-fakta yang telah diperolehi kemudian disusun dan ditafsirkan supaya saling berkaitan antara satu sama lain dan menjadi rangkaian peristiwa sejarah yang logik dan kronologis serta boleh dibenarkan.

1.10. Pembahagian bab

Pembahagian bab ini menjelaskan mengenai pembahagian bab yang ada di dalam kajian ini. Diantaranya iaitu:

Bab 1 Pendahuluan. Dalam bab ini berisi mengenai latar belakang masalah, pernyataan masalah, objektif kajian, sorotan literatur, kepentingan kajian, skop kajian, dan metodologi kajian yang digunakan dalam penyelidikan ini.

Bab 2 Latar Belakang Masyarakat Jawa di Batu Pahat Pada Masa Konfrontasi.

Bab ini membincangkan mengenai latar belakang masyarakat Jawa yang merangkumi kedudukan geografinya, pandangan hidup orang Jawa yang mengandungi keperibadian orang-orang Jawa, dasar moral orang-orang Jawa, dan cara pemikiran masyarakat Jawa, identiti masyarakat Jawa, dan kepercayaan yang dipegang oleh orang Jawa, kemasukan awal masyarakat Jawa ke kawasan Batu Pahat. Kemudian, penyelidik juga menerangkan mengenai latar belakang kawasan Batu Pahat sebagai skop kajian ini yang merangkumi kedudukan geografi kawasan Batu Pahat, sejarah ringkas kawasan Batu Pahat, dan peranan masyarakat Jawa dalam pembangunan awal di kawasan Batu Pahat. Selain itu, dalam bab ini juga dijelaskan mengenai latar belakang konfrontasi antara Malaysia dan Indonesia, penubuhan Malaysia, dan masyarakat Jawa di Batu Pahat semasa konfrontasi berlaku.

Bab 3 Pengaruh Hubungan Malaysia Dan Indonesia Terhadap Perkembangan Masyarakat Jawa Di Batu Pahat. Bab ini berisi mengenai hubungan Malaysia dan Indonesia bermula selepas kemerdekaan Malaysia hingga konfrontasi (1963-1966). Selain itu, dalam bab ini juga membincangkan mengenai pengaruh hubungan Malaysia dan Indonesia terhadap masyarakat Jawa di Batu Pahat semasa Malaysia merdeka (1957) hingga konfrontasi (1963-1966).

Bab 4 Kesan Konfrontasi Kepada Masyarakat Jawa Di Batu Pahat Dalam Bidang Politik dan Ekonomi. Bab ini mengandungi hubungan antara Malaysia dan Indonesia selepas kemerdekaan Malaysia hingga masa konfrontasi dalam bidang politik dan ekonomi, hubungan kerjasama dalam bidang politik dan ekonomi antara Malaysia dan Indonesia selepas konfrontasi, serta kesan konfrontasi kepada masyarakat Jawa di Batu Pahat dalam bidang ekonomi dan politik.

Bab 5 Kesan Konfrontasi Kepada Masyarakat Jawa Di Batu Pahat Dalam Bidang Sosial dan Budaya. Bab ini menerangkan pemahaman mengenai adaptasi, tujuan adaptasi, dan bagaimana masyarakat Jawa menyesuaikan diri dengan persekitaran sosial dan budaya baru di kawasan Batu Pahat, sebab-sebab pemeliharaan budaya Jawa di kawasan Batu Pahat, dan menyebut dan menjelaskan apa budaya Jawa yang masih terpelihara di kawasan Batu Pahat, peranan budaya Jawa untuk negara Johor, terutama Batu Kawasan Pahat, dan cabaran pelestarian budaya Jawa di Batu

Pahat tahun 1957 hingga 1966. Serta kesan konfrontasi kepada masyarakat Jawa di Batu Pahat dalam bidang Sosial dan Budaya.

Bab 6 Penutup. Bab ini memuat kesimpulan dari kajian yang telah dibuat, serta kritikan dan saran untuk pelbagai pihak.

